

G. Milin (Kastell-Paol 1822 – Enez-Vaz 1895)

Mab Roue an Hiberni

(Bet embannet e 1869)

Modernnaet eo bet an doare-skriva.

Faziou kemmaduriou a zo, ha viou-koukoug. Reizet int bet.

Mab Roue an Hiberni

Nozvez kenta

En eur ober sin ar groaz,
Stagom ganti eur wech c'hoaz.

Gwechall-goz e oa eun tad hag eur vamm ; a ouenn uhel e oant hag an eil a varvas goude egile, en eur lezel war an douar eur mab hag eur verh. Herri hag Enori a reed euz an daou-mañ. An tad a varvas da ziweza. Pa welas n'en-devoa mui da zale dre amañ, e halvas e vugale d'e gaoud. Dond a reont o-daou, hag o zad a lavaras dezo :

« Klevit, bugale, a-barz nemeur e vezoh hoh-unan war an daouar, rag mond a ran diganeoh ; a-raog mervel avad, e houlennan ouzoh, ma en em garfoh ho-taou e-pad ho puhez, ha ma chomfoh atao an eil gand egile. »

Ar mab neuze a lavar d'e dad e kar re e hoar evid lezel birviken anezi he-unan.

« Arabad eo ho-pe aon rag an dra-ze, va zad ; chom a rin gand va hoar atao ; ne vezo ket diêz din ober ar pezh a houlennit. »

Maro an tad, an daou zen yaouank-mañ, (ar mab en-devoa triweh vloaz hag ar verh seiteg), o veza ma en em garent e gwirionez, n'o-devoa ket a boan o chom an eil gand egile.

A-hend-all, danvez a-walh o-doa ivez evid beva en o êz. Setu ma oant euruAn dra-mañ ne badas ket pell : an den, pa vez an eurus war an douar, a rank dond d'en em ziêsa gand eun dra pe eun all bennag. A-benn eur pennad, Herri, skuiz o chom atao er gêr, en em daolas da vond da chaseal, ha dibaot deiz a houlaoue, ne veze er gêr nemed dioh an noz evid debri e goan ha mond d'e wele. Antronoz e veze ar vale kerkent hag a-raog an deiz adarre. Setu e oa e vuhez bremañ. E hoar, eun devez, a lavaras dezañ :

« Ne rez ket mad, va breur ; eur wech an amzer ne lavaran e ve fall dit mond da ober eun dro da aveli da benn ; hogen, beza atao o redek dindan an amzer, o terri da gorr evid netra, ne gavan ket e ve fur dit. Ouspenn zo c'hoaz, e-pad ma veze er-mêz evel-se e hell tud a bep seurt dond amañ da ober droug, heb na vefen-me va-unan evid mired tamm outo. Bez' e tlefes eta dond ennout da-unan ha derhel atao d'ar pezh en-deus lavaret deom on tad, truez Doue ouz e ene ! »

Ar homzou-mañ ha re all c'hoaz a lavaras Enori d'he breur a hounezas war hemañ a zeiz da zeiz. Gweled ervad a ree ne lavare e hoar dezañ ar pezh a ree nemed evid e vad. Setu eta ma chomas krenn heb mond mui euz ar gêr.

O chom evel-se bemdez evel eur hi stag, an den yaouank,ma ne oe ket pell evid dond adarre da enoui ; ne ouie petra da ober euz e gorr hag euz e spered. C'hoant a deuas dezañ en eun taol da vond da vale bro ha lavared a ra e froudenn d'e hoar. Houmañ a ouel hag a lavar dezañ adarre petra 'oa bet dezo gourhemenn o zad a-raog mervel.

« Ya, eme ar paotr yaouank, gwir a levez, Enori : evelato petra a dalv dit ? Me a zo re yaouank ha re e verv ar gwad em gwazied evid chom amañ da zelled oh an oabl o tremen ; mond da ober eun dra a rankan, ne vezin ket pell hag a-raog ma vezi skuiz ouz va gortoz, me a vezo distro adarre d'ar gêr. Evelato, evid mired na deufen da ankounac'haad ahanout, e karfen kas da batrom a zo aze ganen, mar kerez rei anezañ din. »

« Ya, a galon vad, emezi, rag ar pezh a zo din a zo dit ivez ; kas ganez kement az-peus ezomm, gand na vezi ket pell, ne houlennan ken. »

Herri neuze a gemer ar pezh a gar ; kas a ra aour hag arhant gantañ ha goude poka d'e hoar a ouele, ma oa eun druez ! hemañ a ya en hent.

Treuzi ar mor a reas hag o veza en em gavet en eur vro bell, e-leh ne anaveze kristen-Doue, e teuzas e berr-amzer kement a oa eet gantañ. Bremañ, setu eur paotr brao anezañ, heb gwenneg en e hodell da gaoud an disterra tamm da derri e naon. Red eo beva koulskoude pe vervel ; hag e feiz an den yaouank-mañ ne oa ket boaz da gaoud diouer, na da labourad kennebeud ivez. Ne felle ket dezañ dizeria evelato. Ebat a-walh eo lavared mervel, pa vezer kant leo diou eno ; pa vez red avad, ez eo eur c'hoari all. An naon a zo dishegar ha diêz da houzañv. Hemañ, an den yaouank-mañ, gwisket evel eun aotrou, evel ma oa, ne vije ket bet êz dezañ kaoud labour, ma houlennje ; ne houlennas ket. Trei e spered eo a reas da houzañv da genta petra da ober.. En Hiberni edo, pell diou Breiz-Izel, e kêr-veur ar vro-ze. Eno, war a glevas, edo ar Roue o chom. Petra 'ra hemañ ? O veza ma oa eur paotr koant ha dilastez, hag a-hend-all desket e peb giz, e lakaas mond da lez ar Roue hag ez eas diou da houlenn komz outañ. Ma oe lavaret dezañ pignad war lêz. Eet d'an neh, eh en em gavas eno a-benn-kaer dirag mab ar Roue hag e houlennas outañ, heb e anaoud, ha ne hellje ket ar Roue kaoud eun dra pe eun all bennag da rei dezañ da ober ?

« Petra, eme ar priñs, labour a houlennit ? En em gavet mad oh mar kirit lavared din piou hag euz a beleh oh, neuze, diou a glevin ganeoh hag ivez diou ma ho-pezo c'hoant, me a ouezo petra da ober ouzoh. »

« E feiz, eme an den yaouank, me ne don ket ket euz ar vro-mañ, euz a Vreiz-Izel on genidig. Va zad a oa a ouenn vad hag en e êz ; goude ma varvas on tad hag on mamm, ni on-daou, va hoar ha me, a oe lakaet en on tra. Neuze, a-benn eur pennad, deut da veza skuiz er gêr, me am-beus bet c'hoant da anaoud ar bed hag on deut amañ, arhant a-walh ganen evid beva eur pennad. Evel ma lavarer a zo gwir, tenna heb lakaad, nebeud e pad ; evel-se e c'hoarvezas ganen ; n'eo ket kreski a ree an traou ganen bemdez, ha bremañ eet ganto war netra, e welan ez eo red mad din ober eun dra pe eun all evid beva. Setu e berr-gomzou, aotrou, petra on ha petra eo va buhez ; n'em-beus ken da lavared deoh. »

« Mad ! mad ! eme ar priñs, deut ganen da gaoud va zad ; n'ho-pezo ket a geuz, a gredan, da veza lavaret din ar wirionez diwar-benn zo en em gavet ganeoh. »

Hag i mond o-daou. Pa oent dirag Roue an Hiberni, ar priñs a lavaras :

« Va zad, gouzañv a rit ez eo eet va eil kuit a-nevez zo ; setu amañ eun den yaouank euz a Vreiz-Izel hag a chomo ganen hiviziken, mar fell deoh ! »

« Mar plij dit a zo kement hag a ranker, eme ar Roue ; gra ar pezh a gavi gwella e-keñver an dra-ze, me ne virin ket ouizt. »

« A zo mad ! eme ar priñs : bremañ, den yaouank, deut ganen d'am hambr, ma komzim eur pennadig. »

Pa oent er gambr, ar priñs a houlennas ouz paotr Breiz ha chom gantañ a raje evid e heulia e peb leh ? N'en-divije ken tra da ober.

« Ya 'vad, eme an den yaouank, chom a rin, ha laouen-braz zo mui-ken, pa ho-peus ar vadelez da gemered ahanon. »

« Mad eo, eme ar priñs, n'ho-pezo ket a geuz ; evid ho kober me a roio deoh kement hag a roen d'egile en ho raog : daou-hant skoed beb miz, hag a-walh eo ? »

« Ya da, eme Herri, a-walh eo hag ho trugarekaad a ran. »

Bremañ, setu an den yaouank oh heulia mab Roue an Hiberni e peb leh ma'z ee hag o tond, e berr-amzer, da veza ker mignon dezañ, ma veze diêz penn ar priñs bep tro ma ranke Herri mond dioutañ eur pennadig hepken. Euruz e oa or Breizad kait ha ma helle beza, ma vije bet evid kas soñj e hoar diwar e spered. Noz-deiz e kave dezañ kleved e dad o lavared :

« Breur fall ha mab dizent, ma'z out ! E peleh az-peus-te lezet da hoar ? »

Kleved a ree ivez mouez e hoar garantezuz o hervel anezañ da zond d'he haoud ha bemnoz, dre e gousk, e wele anezi glaharet o ouela hag o klemm outi he-unan, heb eur hristen beo war he zro.

Kement-mañ a vourreve spered ar Breizad yaouank hag a lakae anezañ da gaoud aon na vije kouezet klañv e hoar, pe maro gand he glahar. Bemnoz, pa veze eet d'e gambr, kenta tra a ree Herri, eo prena e zor war e gein hag eno, neuze, gouela gwalh e galon en eur zelled oh patrom e hoar hag o pokad dezañ peb eil. Mab Roue an Hiberni a oa e gambr harp-stok oh kambr hemañ ; kleved a ree anezañ o klemm hg o ouela, ha goulenn outañ a reas eun deiz :

« Arsa, va mignon, lavarit din petra eo ar hlemmou-ze a glevan ganeoh bemnoz, pa vezit eet en ho kambr ? Na nahit, me ho ped, netra ebed ouzin. Lavarit din petra a zo oh ober poan deoh, ha mar gellan, me a viro. »

« Ho trugarekaad, netra ebed amañ ne ra poan din, ha mar klevit ahanon o klemm, ez eo, me 'gred, dre va housk. Piou na petar a hellfen-me da damall amañ, ken euruz ha ma'z on ganeoh ? »

Gwell a ze ! eme ar priñs, ma ne deus netra o tiêza ahanoh, rag eur boan hag eur hlahar vraz a ve din rankoud beza pell diouzoh ; ne vefen birviken evid ho tilezel. »

Paotr Breiz a ouie ervad e oa gwir a lavare ar priñs, ha pegement bennag ma oa euruz gantañ, e kave diêz chom eno ha lezel e hoar he-unan ; ne zizoñje ket anezi, na noz, na deiz, ha dre ma tize kaoud 'hed e har, e rede d'e gambr da zelled ouz he fatrom. Ar priñs yaouank, o weled e oa eun dra bennag war spered e vignon ha ne grede ket lavared petra 'oa, a lakeas evez piz hag a anavezaz e tlee eun dra bennag a vraz beza o c'hoari gantañ. Pep tro ma'z ee Herri d'e gambr, ar priñs, pa zistroe, a lavare dezañ :

« C'hwï 'zo bet pell ! petra eo deoh mond ken aliez diouzin ? »

Paotr Breiz a wel bremañ e vo diêz dezañ distrei da weled e hoar hag an dra-ze, pa zoñje, a greske e zoan. Klemm, gouela hag hirvoudi a ree bemnoz gwasoh-gwaz en e gambr, dirag skwer e hoar.

Eun devez, ar priñs a glevas anezañ adarre hag a falvezas dezañ gouzoud petra a hoarie gand e vignon. Marteze, emezañ, ez eo klañv ha ne gred ket lavared din. Red eo gweled ; hag eñ mond ha mond ; ne deas ket pell, rag en em gavet e-kichenn an nor, e rankas chom eno, prennet hag alhwezet e oa en diabarz. Antronoz, kenta a eure a oe goulenn ouz paotr Breiz :

« Va mignon, emezañ, eun dra bennag a zo hag a guzit ouzin, ha ma n'ho-pije ket prennet ho tor, em-bije gouezet. Deh da noz e klevjon ahanoh, ha ne deo ket ar wech kenta eo din, o klemm kement hag eur Vadalenn. Mar doh klañv pa mar ho-peus anken, lavarit, ha mar gellan me a raio eur vad bennag evidoh. N'eo ket brao tamm ebed e kuzfeh ouzin ar pez a zo war ho kalon : gouzoud ervad a rit e karan ahanoh kement, ne vo netra hag a virfe ouzin da ober vad deoh, ma ve gouezet petra eo. »

« Ne deo netra, netra ebed, eme an den yaouank, hag ho madelez evidon a zo re vraz. Evel em-beus bet lavaret deoh c'hoaz, ar hlemmou-ze a glevit ganen, red eo ma laosken anezo pa vezan kousket, rag evel ma tihunan, n'em-eus ket eur zoñj euz a netra ebed. »

Gevier a lavare evel-se ha fall a ree nah, rag mar en-divije bet lavaret penn-da-benn kement a oa oh ober poan spered dezañ, pell a zo e vije bet diboaniet ha dinehet.

Ar priñs evelato a wele ervad e kuze e vignon eun dra bennag outañ pell a oa, rag kastiza a ree bemdez ha deut da veza ken treud hag eur skoul. Mab ar Roue, evid gouzoud ar wirionez, a lakaas ober eun alhwez da zigeri dor kambr paotr Breiz ; hag eun nozvez, a-greiz ma'z edo hemañ oh hirvoudi gwasad adarre, patrom e hoar gantañ en e zorn, ar priñs a ya goustad, war zoliou e loerou, da gaoud an nor, a zigor anezi en eun taol hag a wel e vignon beuzet en e zaelou, o selled oh eun dra bennag a stlapas diohtu dindan e wele.

« Petra a oa ganeoh aze, en ho torn, emezañ, ha perag ho-peus-hu hen taolet dindan ho kwele ? Me a rank gweled petra eo, rag bremañ eo anad din ne lavarit ket ar wirionez atao. »

Setu ma rankas Herri neuze kemered skwer e hoar ha diskouez anezi d'ar priñs yaouank.

« Patrom piou eo hemañ, eme mab ar Roue, mantret o weled peger kaer e oa ! Lavarit din da vihanha ar wirionez en dro-mañ ! »

« Patrom va hoar, eme ar Breizad ; hiviziken, ne dalv ket din nah ouzoh netra euz ar pez a guzen a-raog. Dre ma kareh kalz ahanon, e kave din n'ho-pije ket va lezet birviken da vond kuit diouzoh ; koulskoude em-boas doan leiz va halon, ha ma kleveh ahanon oh hirvoudi hag o ouela evel a reen, e oa dre na hellen ket distrei da weled va hoar. Setu perag. Va zad, a-raog mervel, en-devoa lavaret deom on-daou chom an eil gand egile ; evelato, me a zo bet diskiant a-walh evid mond euz ar gêr, ha bremañ, pell a zo, e klevan bemnoz mouez va zad ha va hoar o rebech din ez on digalon. Va hoar a garan hag am-beus karet 'hed ar wech, ha pa'z on bet eet diouti, ne greden ket e vijen eet keid all, na chomet ker pell heb distrei d'he gweled. Ne ouzon ket bremañ, siwaz din ! pe ez eo yah pe glañv, beo pe varo, ha ma ve ho madelez lezel ahanon da vond, ez afen buan d'he haoud. »

« N'ho-peus netra gwelloc'h da ober ha ma karjeh e vijeh bet eet pell a zo, beza lavaret din diwar-benn petra ho-poa doan. Kit eta buanna ha ma helloh ; setu arhant deoh da vond ha da zistrei amañ ganti, rag klevit ervad : mar deo ho c'hoar heñvel oh ar patrom-mañ, me a zimezo ganti, pe n'am-bezo pried ebed. »

« Ar patrom-ze, eme paotr Breiz, a zo heñvel a-walh ouz ma hoar, petra bennag n'en-deus nemed eur skeud euz he hened ; va hoar Enori a zo eun tamm brao kaerroc'h, ha pa ho-peus c'haont e teufe amañ da zimezi ganeoc'h, e teuio, mar fell dezi dond ; ma ne fell ket dezi avad, gwaz a ze ! ha mar chom er gêr, me a chomo ivez ganti, ne oufen ket lavared gwelloc'h deoh, priñs. »

« Mad ! mad ! eme ar priñs, kit atao, ha degasit kemenn din, mar chom er gêr. Mar deu avad, deut en he raog amañ, evid ma'z in ganeoc'h da zegemeret anezi, pa en em gavo. »

« A zo mad, eme paotr Breiz, kenavezo neuze, aotrou ! »

« Kenavezo, eme ar priñs, ha kevridi vad ! Arabad eo, me ho ped, dale da zegas eur helou pe gelou din ! »

« Bez' ho-pezo, bezit heb aaon, kenavezo eta ha yehed ! »

Ha paotr Breiz en hent etrezeg ar gêr.

Eil Nozvez

An den yaouank-mañ, evel e hellit kredi, ne oe ket red pedi anezañ da vond sakñv en hent. Eul lestr sternet mad a gavas da gas anezañ diohtu d’e vro. Al lestr-se a dlee chom en eur porz-mor e Breiz, e Montroulez, da hortoza petra ‘vije ar helou a vije da gas da vab Roue an Hiberni ; kemenn en-devoa da ze. Herri en em gavas hebdale e ti e hoar. Houmañ a oe souezet ouz e weled, hag en eur bokad dezañ e lavaras dre he daelou a oa bet kalz re bell oh ober e dro, hag e vije marvet hebdale gand an doan, ma vije bet chomet pelloh. Goude taol pep hini e boan diwar e galon, goude en em vriataad, ar breur a lavaras d’e hoar :

« Arsa, kleo bremañ ganen, va hoar, n’eo ket a-walh, nevezenti all a zo c’hoaz. Te ne ouzout ket petra en-deus lavaret din mab roue an Hiberni, a-raog ma teujon kuit dioutañ ? »

« Nann da ! emezi, petra eo ? »

« Diohtu ma welas da batrom-te, ne oe ket evid mired ouz e galon da gared ahanout ha lavaret en-deus din da zegas ganen, evid ma timezje ganez ; anez kaoud ahanout-te, emezañ, n’en-devezo pried all ebed ken. Setu an nevezenti ‘zo ha roet en-deus din aour hag arhant da rei dit, hag ouspenn eul lestr a zo e Montroulez o hortoza ahanout, mar fell dit beza rouanez an Hiberni, eun deiz a vezo. Gwel bremañ, va hoar, petra ‘lavar da galon dit. Evidon-me n’em-beus ken tra war gement-mañ da alia ahanout, nemed e kredan e vezi eurus rouanez a vezo dindan tro an heol ; evelato, gra evel a fell dit, ha m’az-peus ket a hoant da vond, me a chomo amañ ganez, pe mar fell dit mond, me a yelo ivez d’az heul. »

Ar verh yaouank-mañ a lavaras neuze d’he breur :

« Selaou, emezi, amañ zo eun dra ; gweled a rez ganen o chom va magerez hag he merh. E-pad ma’z edos-te o foeta bro, me am-beus kemeret anezo em zi ; hag o veva evel-se, me a gave berroh va amzer. Petra’vijen-me deut da veza anez, lavar ! Mad ! en eur zelaou va halon hag o kredi e vezin eurus, evel a leverez, me ne houlennan ket gwell evid mond ganez da gaoud mab roue an Hiberni, gand ma teuio ivez, ganeom on-daou, va magerez hag he merh ; bremañ on deuet, emezi c’hoaz, ne oufen ket pennad ebed beza pell diouto. »

Dre gement-se ar verh yaouank a ziskoueze he-devoa kalon vad kement ma oa kaer he hened.

« Mad ! mad ! eme ar breur, ma ne deus¹ nemed an dra-ze a gement a ve o vired ouzit da zond ganen, ar re-ze a hell dond ivez ; kavet e vezo, me a gred, peadra d’o beva ha labour ouspenn, ma ne fell ket dezo chom vak ‘hed an deiz. »

Ar pevar-mañ neuze a ra o fak, ha petra ‘ta, hag a yeas ahano hebdale da Vontrovez. Eno e pignjont el lestr a hortoza anezo, ha diohtu ma oent diloh ha dindan gouel, ez ejont etrezeg ar mor don. Eun daou pe dri devez goude, al lestr a oe darbet dezañ mond da goll ; eur gwall-amzer spontuz a oa savet, hag anez m’en-devoa al lestr paour gallet paka an douar tosta a gavas, e vije bet eet a-bez d’ar goueled. Stoket ha distoket e oa bet evelato gand ar mor hag an avel ; ar goueliou a oa bet freget oll ha greet evel dantelez anezo, ar gwerniou a oa bet torret, hag an eor, laosket da vond er mor evid klask herzel ouz ar barrad, a oa bet chomet war-lerh goude terri he fard. Bremañ, en em gavet en douar, breur ar verh yaouank kaer-mañ, evid kas kelou buan da vab ar roue diwar-benn e hoar, a yeas atao a-raog heb gortoz ma vije aozet ha kempennet al lestr. Lavared a reas d’ar priñs ez edo e hoar o tond hag e oa bet daleet gand ar gwall-amzer. Ar priñs, laouen oll, a deuas neuze gand e vignon d’ar porz-mor en-devoa war eun treiz, e leh ma tlee al lestr dond da zouara.

Pa oe aozet al lestr, ez eas adarre er mor evid kas ar re-mañ d’al leh ma oa lavaret dezo mond. Eur pennad mad e oa eet diouz an douar adarre, pa gouezas ar plah yaouank klañv gand an droug-mor. Ne deo ket eun droug êz tamm ebed, hag Enori a zave he halon en he hreiz peb lamm a ree al lestr ; dre ma helle, e tistaole er-mêz kement he-devoa debret. Neuze he magerez hag he merh a lavaras dezi mond ganto en eun tu pe du euz al lestr evid galloud êsoh

¹ ne deus : n’ez eus

a ze strinka er mor ar pezh a ree poan dezi. Ar plah yaouank-mañ n'he-devoa disfiziañs ebed a zentas ouz he magerez, hag a-greiz ma'z edo gwella oh en em zikour, stouet he fenn ganti, ar wreg fall-mañ hag he merh a grogas en he zreid, a zibradas krenn anezi diouh al lestr hag he zaolas er mor heb gouzoud da zen ebed. Ar verh yaouank a gollas he fenn en eur goueza en dour, hag a yeas ahano gand ar mor, ne ouie nemed Doue da beleh. Ne oe ket beuzet evelato ha diwezatoh e vezo klevet ano anezi c'hoaz.

Al lestr, goude an dra-mañ, a gerze evel diagent ha ne zaleas ket d'en em gaoud er porz-mor ma'z edo mab roue an Hiberni ouz her gortoz, mall gantañ gweled c'hoar e vignon. War ar hae edo, pa harpas al lestr er porz. Diohtu an diou wreg fall a lamm er-mêz, hag ar vamm a lavar d'he merh, pa wel ar priñs o tond etrezeg enno :

« Kee bremañ d'e gaoud ha lavar dezañ ez out c'hoar e vignon. »

Houmañ a yeas hag a lavaras hervez ali he mamm ; bet e oa kelennet evel-se ganti ha mar o-doa taolet, o-diou, Enori er mor, ne oa nemed evid ma hellje merh ar vagerez dimezi gand mab ar roue. Hemañ a oe mantret, pa welas e oa houmañ ken disheñvel diouz he fatrom ; ne oa ket tost dezi beza ker kaer hag ar patrom-ze ; penaoz e vije ? Mab ar roue a zavas neuze droug ennañ ouz e vignon hag a lavaras dezañ :

« Eur gaouiad out ! Da hoar ne deo ket eur skeud d'he fatrom ; hag ezomm az-poa-te da zond, evel az-peus greet, da lakaad doan em halon ha da ober fall em heñver-me, n'em-beus greet nemed mad biskoaz ouzit ? Va mignon e oas hag az-peus freuzet va halon gand eur hleze a anken hag a hlahar. »

Paotr Breiz, o weled e hoar diank, a oe ivez ker sebezet na glevas ger euz a gement a lavare ar priñs dezañ, ha dre ze n'en em zidamallas tamm ; nemed gouela ne ree, en eur gredi e oa beuzet e hoar. Mab ar roue a lavaras dezañ evelato :

« Pegement a boan a rez din, va mignon out, ha chom a ri ganen, hag ouspenn e timezin gand da hoar, pegen divalo bennag ma'z eo ; ne vezo ket lavaret birviken on-me bet eet a-eneb va ger. Evid gwir, ne vezo ket ken euruz ganen, evel ma vije bet ha te ivez, ma ne vije ket bet diwanet a hevier euz da henou. »

An den yaouank a glevas mad en dro-mañ ar pezh a lavaras ar priñs hag e kement-se ne glaskas digarez ebed, petra bennag ne vije ket bet diêz dezañ diskouez ne oa ket hounnez e hoar.

War gement-mañ, ar re-mañ a ya ahano, hag a-benn eur pennad goude e oe greet an eured ha dimezet merh ar vagerez gand mab roue an Hiberni. Hemañ a lakaas diohtu kas e wreg hag he mamm en eun ti en-devoa e penn liorz e lez hag er-mêz anezañ ; hag abaoe deiz an eured, hini ebed ouz an diou-mañ ne weljont ket anezañ. Ar priñs yaouank, evel pa ne vije ket bet dimezet, a yee koulz ha diagent amañ hag a-hont hep preder ebed euz e wreg, e vignon avad atao oh e heul evel a-raog. Hemañ, paotr Breiz, ne ree mui laouenidigez ebed oh netra, hag ar priñs ivez, petra bennag ma oa koazet eun draig e garantez outañ, a wele anezañ gand truez o tizeha bemdez diwar e dreid hag o tond treutoh-treuta. Bremañ Herri en divije karet mond pell diouz an dud ha diouz ar bed. Ar pezh a greskas c'hoaz e anken a oe eur gouli a zavas en e har ; ne ouie ket penaoz e oa deut. Gand ar gouli-ze ne helle bale, nemed dre galz a boan ha diwar bouez flahou ; e nerz a yee digantañ a zeiz da zeiz hag o weled edo ar maro tost d'e zeulioh, e lavaras eun devez da vab ar roue :

« Bremañ me ne don mad mui da netra ebed evidoh ; gwella a oufeh eta da ober eo lezel ahanon da vond da vervel el leh ma karo Doue va has. Mar kavfen eul leh distro a-walh ha ne ve darempredet gand den, di e karfen gwella mond da chom ha da denna va huanad diweza. »

« Mar ho-peus c'hoant, eme ar priñs yaouank gand truez outañ, pa fell deoh mond diouz an dud, kit teir leo ahalenn, en eur hoad am-beus-me eno ; ne gredan ket ez afe di den ebed d'ho kaoud ; eno e helloh mond bemdez da loja en eur hoz chapel a zo e-kreiz ar hoad, evid galloud en em houdoria diouh ar gwall-amzer hag en em ziwall diouz la loened gouez hag ar re fall, mar deufe dezo klask ober droug deoh. »

« Bennoz Doue, priñs mad, eme an den yaouank, evid ar vadelez ho-peus em heñver ; mond a ran d'al leh a lavarit, kenavezo evid mad, emezañ, rag dibaot eo eh en em welfem ken ! »

« Marteze, eme ar priñs mad, c'hoant dezañ c'hoaz da zizoania kalon an hini a oa bet e vignon, hag a gare atao ; nemed Doue, den ne oar petra a zo da hoarvezoud gand pep hini ahanom. »

Goude kimiada diroh ar priñs en eur ouela, Herri a ya ahano gand kalz a boan etrezeg ar hoad a oa bet lavaret dezañ. En em gavet eno a-benn ar pardaez, ha skuiz-maro gand ar pennad bale en-devoa greet, ez eas diohtu d'ar chapel hag eh azezas eno war eur mên, en eur ouela gwalh e galon hag o lavared :

« Ker yen hag ar mên-mañ eo ar bed evidon hiviziken ; va zad, va mamm, a zo maro ha va hoar ivez, siwaz ! Ha petra a rin-me dre amañ ? Gwell eo din mervel ha mall eo din mond da gaoud ar re am-beus karet hag o-deus karet ahanon. »

Trei a ree an traou-ze gand doan war e spered ; pa glev dor ar chapel, en-doa prennnet mad diabarz, o tigeri en eun taol hag o tond dirazañ ker kaer hag an heol pa vez ou houlaoui an deiz, e hoar a laka anezañ da sponta.

« Mar dout spes va hoar, eme Herri, deut d'am herhad da vond d'he haoud, deut mad ra vezi ! Hast afo degas ar maro din ! »

« Ro peoh, va breur, emezi, ma n'e' ket eur spes on, da hoar avad korv hag ene hag evel m'az-peus anavezet anezi a-viskoaz. Atao on beo, n'az-pezh ket aon eta ; klevet em-beus pegen truezuz eo da stad ha deut on d'az parea. »

Neuze an den yaouank a lamm da bokad d'e hoar, bremañ eur barr kaerroh evid na oa a-raog ; meska e zaelou a ra gand he re, en eur lavared dezi :

« Euz a beleh e teuez-te, va hoar ger ? »

« Kleo, emezi, me a ya da lavared dit ; da hortoz avad, va breur, deuz din da har, ma welin petra a hoari ganti. »

Neuze houmañ a denn euz he godell daou vigorn kaer evel arhant, a laka anezo war eun dousier² lien gwenn-kann a oa ganti hag o veza dizoloet gouli he breur, e lavar dezañ :

« Lez ahanon bremañ ; en eur labourad me a lavaro dit kement a zo bet c'hoarvezet ganen, abaoe ma'z om bet eet an eil diouz egile. »

Neuze, ar plah yaouank a walh ar gouli hag a denn anezañ al lin-wad, gand an dour a laka da zivera euz a unan euz ar bigorned arhant, hag e lavar evel-henn :

« Goude ma oas eet kuit, pa oe aozet al lestr, ni a yeas ivez ; hag eet eur pennad mad, me a gouezas klañv gand an droug-mor. Va magerez hag he merh a lavaras din neuze tostaad oh eun tu d'al lestr evid plega va fenn ha taol er mor ar pezh a ree poan din. Heulia o ali a rejon hag eur pennadig goude e oen taolet ganto o-diou er mor war va fenn. En eur goueza e rejon eur skrijadenn hag e kolljon evid doare ar skiant ahanon va-unan, rag ne ouifen ket lavared petra a hoarvezas ganen, ken a deujon ennon va-unan adarre. Neuze, o selled en-dro din e weljon ez edon en eur hastell kristal ker kaer, na ve den war an douar evid kredi pegement e lugerne kement tra a oa e-barz. Ne welen ennañ a bep tu nemed aour hag arhant. Em hichenn e oa eur wreg kaer ha koant ivez ; hi a lavaras din :

« N'ho-pezhit aon ebed, me am-beus saveteet ahanoh euz ar mor, goude m'az oh bet taolet e-barz gand ho magerez hag he merh : me eo am-beus degaset ahanoh amañ ; gleb e oa ho tillad, me am-beus tennet anezo diwar ho tro ha goude seha ho korv paour a grene gand ar riou, em-beus astennet ahanoh aze war bleunv gwenn ; diganen-me ivez eo ho-peus bet al louzou en-deus degaset ennoh hoh-unan, ha bremañ e chom an alarh mor³ oh ganen da ober al louzeier a ran gand ar geot-mor a zastuman ; ne deus ket⁴ gwelloc'h evito, emezi, da barea

² dousier : ? Eun dorchenn dous (?)

³ an alarh mor ?

⁴ ne deus ket : n'ez eus ket

dioh pep seurt kleñvjou ; n'ho-pezit ket aon eta, amañ e vezoh euruz. Arabad eo deoh avad klask mond ahann ; rag ne dafeh ket a-bell heb beza beuzet ; bez' emaoñ amañ en eul lez kristal a zo daouzeg kant gorread dindan ar mor. A-zicoud al lez-mañ 'zo eun enezenn ha di ez an va-unan ken buan ha lavared hag evel ma karan, e labous pe e pesk, da barea gouliou ar re am har hag a garan. Va ano-me a zo Morgan, ha mar fell deoh chom amañ a galon vad ganen, me a zesko deoh an nerz o-deus da ober droug pe vad kement louzaouenn a zo er mor ha war an douar ; ne deus netra na ouzon ; ne deus gouli na kleñved na barefen ; va galloud a diz tro-war-dro d'ar bed, en neñv hepken ne hellan netra. Pa ho-pezo tremenet deg vloaz o teski bemdez eun dra bennag a-nevez ; ne ouezoh ket c'hoaz nemeur a dra e-skoaz a ouzon ; anez va gouiziegez-me, Arzur ne vije ket pare birviken, nag Arzur na kant all am-beus-me degaset nerz ha yehed dezo, evid ma helljent, gwelloh a ze, dipenna ar Zaozon villiget. »

Setu, eme ar plah yaouank, petra a lavaras Morgan, ar wreg kaer-ze din neuze, ha bremañ ez eus eun nebeud deiziou e halvas ahanon da vond d'he haoud. En he hambr edo, el leh ma ree he louzeier. Eno, dirag eur pez forn dan, goloet gand eur baelon arem vraz, e oa en he hichenn eur bern geot a daole e-barz hini hag hini hag a veske goude, beb eun amzer, gand eur wialenn ruz glao greet, emezi, gand mein kaer.

« Va merh, galvet em-beus ahanoh amañ, evid ma klevfoh ganen petra a zo a-nevez gand ho preur. Gouzoud ervad a ran e karit kalz anezañ hag e kar ivez ahanoh. Anken ho-peus abaoe ma ho-peus kollet ar gwel anezañ : mad, emezi, dare oh da goll anezañ evid mad, rag ho preur a zo gwall-glañv hag a dize mervel hebdale gand ar heuz en-deus deoh,ma ne dit ket da barea eur gouli a zo deut dezañ en e har. »

« Ho preur a zo bremañ du-ze en eur hoz chapel e-kreiz eur hoad braz ; e-unan ema eno, ha red eo deoh mond d'e gaoud en noz kenta-mañ. Diou eurvez hanter ho-pezo da chom gantañ, hag e-pad an diou eurvez hanter-ze e rankoh, da genta, gwalhi e har gand an dour a zivero euz ar bigorn-mañ a roan deoh ; ha goude, leda war e houli al louzou a zo er bigorn all-mañ. Gand al louzou-ze e pareo a-benn ma vezo bet lakaet teir gwech war e har. Pa vezo deut ar mare da zond dioutañ, e sachin war ar sug-mañ a stagan ouz ho troad kleiz ha neuze e tistrofoh buannoh evid an avel. Eur sklêrijenn gaer, evel goulou-deiz, a lakain da lugerni endro deoh ha gand aon na hoarvezfe ganeoh netra a gement a ve evid mired ouzoh da vond da gaoud ho preur pe da zond en-dro, setu eur hleze-falh, kreñva kleze a zo bet biskoaz ; greet eo bet evid Arzur ha dezañ hepken eo bet hag e vezo adarre, pa zistroio a-eneb ar Zaozon. Gantañ en ho torn, den na tra ne harzo ouzoh. Bremañ, va merh, emezi din, kit da wiska an dillad kaer am-beus lakaet deoh en ho kambr ha bremaig me va-unan a yelo d'ho kas d'an aod ; ahano ez eoh war-eeun hag en em gavfoh gand ar hoz chapel am-beus lavaret ; eno ema ho preur, eun druez e weled. »

« Setu, va breur, emezi, penaoz on bet savet euz ar mor hag penaoz ez on deut amañ d'az para. Bremañ me a ya da leda va louzou war da houli ha diohtu da boan a zigresko hag a yelo kuit. A-benn ma vezin-me bet amañ teir gwech, e vezi pare klok. Diou nozvez all am-beus da zond c'hoaz ; goude-ze, avad, ne hellim marteze en em weled ken. »

« Petra, eme he breur dezi, ha ne ve ket gallet tenna ahanout euz a zouarn Morgan ? Ma ouezfe mab roue an Hiberni emaout amañ hag ez out ker kaer all, ne gredan ket e tistrofes ken d'ar mor, rag dond a-benn a rafe da vired ouzit, kement e kar ahanout. »

« Allaz ! emezi, en eur denna eun huanad, diêz e ve dezañ va haoud ; gweled ar rez ar sug-mañ stag ouz va gar ; greet eo bet gand houarn, gand dir ha diamant : setu penaoz eo, pa fell dit klevet. Evid mired na tistrofen ken da lez Morgan, e ve red troha anezi e meur a damm, e-pad ma sko an eur a zo bet lakaet din da vond kuit, ha ne gredan ket e ve bouhal na benveg kreñv ha lemm a-walh evid he zroha en eun taol ; koulskoude en eun taol, eun taol kent eo e rank beza torret, pe anez an eil taol a yelo e-biou. »

A-benn eur pennad goude ma he-devoe lavaret an dra-ze d'he breur, e pokas dezañ ha diohtu ez eas ahane evel eul luhedenn, eur sklêrijenn gaer en-dro dezi.

Trede nozvez

Bremañ, lezom Enori da zistrei da weled ar mor hag he breur d'he gortoz beteg antronoz. E-pad ma oa bet an daou-mañ en eil gand egile, eur paotr-saout en-devoa klevet ha gwelet kement a oa bet ganto, hag e pe hiz.

Ar paotr-saout-mañ, diank darn euz e chatal dezañ, a oa bet chomet pell an noz d'o hlask dre ar hoad ; bez' edo war-dro ar chapel, pa welas eur sklêrijenn vraz o sevel hag o tond etrezeg ennañ. Da genta, e kredas e oa an heol ; e kement-se, pa deuas da zoñj dezañ ne oa nemed diou eur c'hoaz abaoe ma oa serret an noz, e lavaras outañ e-unan : eun dra bennag anevrez a zo dre amañ, rag evid an heol n'eo ket, re vuan he-defe greet he zro neuze ; n'eo ket al loar ivez ; hag hemañ a zelle hag a wele e tostae atao ar sklêrijenn outañ. Petra 'ra neuze ? Mond da guzad a-dreñv ar chapel, hag ahano oh astenn e zaoulagad e welas e oa eun dimezell gaer, hag e oa eet e-barz. Ar paotr-mañ, kivioul an tamm anezañ, ha dispont gand an dra-ze c'hoaz, a dosta evid gouzoud petra 'ra an dimezell er chapel. Selled a ra dre doull an nor ha gweled ar plah yaouank o pokad d'eun den yaouank droulivet a oa eno ; gweled a ra anezi o walhi e har hag e houli dezañ ; he hleved a ra o komz ouz he breur hag hemañ o laavred :

« Ma ouezfe mab roue an Hiberni emañ e ve euruz ha laouen hag e teufe evid klask da gaoud. »

Ar homzou-mañ ha kement en-devoa gwelet ha klevet ar paotr-mañ, ne oent ket kollet gantañ. Mond a reas ahano ha ne oa ket da glask e loened, d'ar gêr eo ez eas ha tiz gantañ da lavared d'e vamm petra en-devoa gwelet er hoad. Ar vamm a gelennas he mab da vond, kenta ha ma hellje, da gaoud mab roue an Hiberni ha da lavared da zen, nemed dezañ e-unan, ar pez en-devoa gwelet ha klevet. Ar paotr-mañ, neuze, eun daouzeg vloaz bennag dezañ, kenta a eure pa zavas, a oe mond da lez ar Roue. Goulenn a ra oh ar gwardou beza lezet da vond el lez.

« Va list, eme ar paotr, ha n'ho-pezo ket a geuz ; eun dra vraz am-beus da lavared dezañ ha ne hell klevet den ebed nemetañ ; eñ avad a vezo laouen, pa glevo. »

Neuze, setu ma oe lezet gand ar zoudarded.

Pa oe eet el lez e houlennas komz oh mab ar roue hag e oe lavaret dezañ pignad d'e gaoud. Eet d'an neh, ar paotr a sko war an nor hag a zigor anezi diohtu. Gweled a ra eun den yaouank kaer hag hep troidellad tamm e houlenn outañ ha mab ar roue eo ?

« Ya da, eme ar priñs, petra a zo, va faotrig ? »

« Eun dra am-boas da lavared deoh. »

« Lavar. »

« Ne rin ket amañ, Aotrou, gand aon na ven klevet gand unan bennag ; ha n'ho-peus-hu eur gambr all pelloh du-ze ? », eme ar paotr o selled oh eun nor a oa prennet. « Deom e-barz, mar plij, Aotrou, hag e klevfoh va heveridi ganen, rag arabad eo, eme va mamm, e klevfe den nemedoh ar pez am-beus da lavared ; eun dra eo hag a zell ouzoh-hu hepken. »

Ar priñs yaouank, souezet o klevet ar paotr, a zigor an nor a oa diskouezet dezañ hag a ya e-barz. Ar paotr, war e lerh. Hemañ, goude prena an nor, a zistro neuze ouz ar priñs, hag a lavar dezañ penn-da-benn kement tra en-devoa gwelet ha klevet. Mab ar roue a anavezaz diohtu e oa ar plah yaouank-se, a oa ano anezi gand ar paotr, c'hoar e vignon deut da weled anezañ ha d'her para, mar gellje.

« Me a rank gouzoud, eme ar priñs d'ar paotr, ha gwir e levere din ; chom a rin amañ beteg e-verr da noz ha neuze ez aim on-daou hag e welin va-unan, pa dle dond diou wech c'hoaz, eme-te. »

« Ya da, Aotrou, ganti he-unan eo em-beus klevet, ha mar deo gaou, war he lerh e lavaran. »

« Mad eo neuze », eme mab ar roue.

Deut an noz, an daou-mañ a yeas d'ar hoad hag emberr, war-dro deg eur, setu eur sklêrijenn gaer o sevel hag o tond war-zu enno.

« Gweled a rit, eme ar paotr, ema-hi o tond ; tehom a-dreñv ar chapel ha goude e helloh gweled ha kleved, evel a glevjon hag a weljon deh. »

Hervez kelenn ar paotr, mab ar roue a ya da guz hag ar plah yaouank adarre a ya ivez er chapel hag a ra d'he breur, evel he-devoa greet en noz a-raog. Ar priñs a zell piz outi hag a wel bremañ ez eo heñvel-buhez oh ar patrom en-devoa bet digand he breur hag eur barr kaerroh zoken, evel a lavare. E hoar eo, emezañ, me 'wel ervad bremañ n'eo ket eñ eo a dlee beza tamallet, an diou a zo du-ze eo ; kavet e vezint. Ar henta tra a zo eo kaoud houmañ euz al leh m'ema. Neuze e sealou piz hag e klev petra a lavar he breur dezi ha petra a lavar hi d'he breur.

« Ma ouezfe mab ar roue , », emezañ.

« Ha pa ouezfe, eme ar plah yaouank, ne ve biken evid va haoud euz a-dre daouarn Morgan. Koulz ha ma oar houmañ para diou pep seurt kleñvejou, ez eo sorserez ivez »

« Gwelet e vezo », eme ar priñs outañ e-unan.

Neuze, pa oent distro ahano, ar priñs a lavaras d'ar paotr :

« Ar wirionez az-peus lavaret din ha bremañ e rankez dond ganen adarre, ma welin hirio ha me a hello kaoud tud ha benvegou kreñv a-walh evid dond a-benn, en taoliou kenta a vezo skoet war ar sug, da droha anezi e meur a damm. »

Distro d'e lez, mab ar roue a gemenn da gement goveller a zo e kêr, dond d'e gaoud. Pa oent en em gavet, e oe roet da zarn anezo houarn, dir ha diamant, gand gourhemenn da ober eur sug kalz tevoh evid an hini en-devoa gwelet stag oh troad an dimezell ; ha da zarn all, houarn ha dir ha diamant ivez, da ober eun hanter dousenn bouhilli dremmet kaled a-walh evid troha ar sug a vije greet. Bouhilli ha sug a ranke beza eno a-benn diou eur goude kreisteiz ; arabad e oa na vijent ket, pe anez e vije bet beh war grohenn unan bennag.

Krohenn den ne zamantas he greet e oe sug ha bouhilli er mare ma oa bet lakaet hag evid doare greet mad, rag diohtu c'hweh den euz ar re greñva, lakaet eno en eur renkad hed-a-hed ar sug, a zarhoas a-daol o hweh hag a reas seiz tamm anezi.

« Mad ar stal, eme mab ar roue ; c'hwil, va zud, ho-peus darhoet aze, a chomo amañ ken a vezo e-verr ha neuze ez aim eun tu bennag kement hini a zo ahanom. »

Greet e oe evel a lavaras, ha da guz-heol eh en em gavent er hoad tost d'ar chapel. An dud a oe kuzet gand ar paotr da hortoz ar plah yaouank da zond. Pa welas ar paotr hag ar priñs ez edo Enori er chapel gand he breur, ez ejont o-daou da renka o zud. Ar paotr bihan a chomas gand ar re-mañ hag a lavaras dezo :

« Bremañ, en em lakait aze a-zoare ha pep hini diou e du, evid galloud darhai a-daol hag a-nerz korv war ar sug a welit, pa ziskouezin deoh ; bezet gand pep hini e vouhal er-vann ; arabad eo avad e ve unan war-lerh egile ; evez ouzin bremañ ! »

Seni 'ra hanternoz, hanternoz hanter a zo o vond da skei hag ar hoar a zo dare da vond evid mad diou he breur. Hemañ a ouel hag huanad hag e hoar, glahar ivez leiz en he halon, a zo red dezi c'hoaz rei nerz d'he breur. Ne hello mui, siwaz ! gweled anezañ, ne vezo mui evid dond euz a oueled ar mor, ha dalhet e vezo eno hiviziken gand Morgan da ober louzeier na vezint let evid para anezi diou he doan hag he heuz. Ya, doan he-deus, ar hoar vad, o vond diouz he breur ha koulz lavared diwar an douar. Pegen euz bennag e vezo, e ve gwelloh ganti chom heb mond ha kaoud poan, mar deo red, evel ar re all. Siwaz dezi ! Ne dalv ket lavared, pokad a ra d'he breur, briata a ra anezañ en eur skuilla daelou hag en eur lavared kenavezo dezañ. Mall e oa dezi rag ar sug a denn war he gar. Diohtu ar paotr-saout a zo er-mêz a ziskouez d'e dud skei, ha diohtu e oe klevet c'hweh taol bouhal o koueza ken a zone war ar sug a oe trohet eno e seiz tamm. An tamm diou ar mor a riklas kuit ha ne oe gwelet mui. Ar plah yaouank, ne ouie doare euz a netra, a zo souezet ha laouen o weled petra a zo

c'hoarvezet. Mab ar roue a grog en he dorn hag a deu ganti da gaoud e vignon, en eur lavared :

« Bremañ me wel ervad n'ho-peus droughreet em heñver. Setu ho c'hoar, anaoud a ran anezi diouz he fatrom, ha ma kar, me a vezo he fried. »

Ar plah yaouank, laouen o weled ne rankje mui distrei d'ar mor hag e hellje chom hiviziken gand he breur, a lavaras da vab ar roue he-devoa bet lavaret ya a-raog ha n'en em zislavarje ket bremañ.

« Mad eo, pep tra a hoarvez evid ar gwella, eme ar priñs yaouank ; deom oll bremañ d'al lez. »

Ar priñs a glevas hed an hent gand e vignon petra a oa bet c'hoarvezet gand e hoar, ha penaoz e oa bet taolet er mor gand he magerez hag he merh. Dre ze, diohtu ma en em gavas er gêr e lakaas gori eur forn en-devoa ha strinka enni e wreg hag he mamm. N'o-devoa ket laeret o gobr, an diou bez fall ma oant ! A-benn nebeud deiziou goude, e oe greet an eured nevez gand ar priñs yaouank hag ar plah koant 'mêz or bro. Fest a oe e-pad daou vizvez heb distaga, ha klevet lavared e oe pedet gand ar briñsez nevez eur halz a dud euz a Vreiz da vond d'an Hiberni.. Mond a rejont ha pa zistrojont, ne gleved anezo nemed o kana meuleudi da dud ar vro-ze, tud vad evid doare hag euz a ouenn ar Vretoned koz.

Ar brud euz ar pezh a oa bet c'hoarvezet a redas buan dre gement bro a oa tro-war-dro, ha setu war zigarez ma oa bet devet an diou wreg fall, ne dalveze ket eur gwenneg krohenn pep hini, setu eur brezel spontuz o tigeri gand ar Zaozon faoz a-eneb Roue an Hiberni. Eun abeg fall e oa hennez, hag eun dra bennag all eo a hoarie ganto. Ar Roue deut koz hag izil a lakaas e vab e penn e zoudarded evid divenn e vro. Ar priñs yaouank a oa eur paotr stard hag a galon ; pa glevas petra a oa ne deas ket a-dreñv, petra bennag ma oa rankoud dezañ mond diouz e bried ha lezel anezi er gêr gand e dad. Hemañ, ar Roue koz-mañ, a oa eun den euz ar re wella. : evelato ar priñs a lavaras dezañ taol evez na hoarvezje droug ebed gand e bried yaouank.

« Ne raio ket, n'az-pezh ket a aon rag kement-se, ha gand ma helli en em vired da-unan diouh ar Zaozon koulz ha ma vezo hi miret da-unan diouh peb droug ganen, eh en em welim hebdale laouen hag euruz. »

Lavared mad a ree an tad ; hemañ a gare re e verh-kaer evid gouzañv an disterra poan da zond d'he haoud.

Ar priñs yaouank a oa eet eur mizvez pe zaou a oa euz ar gêr, hag e bried a yee bemdez da ober eun dro-vale dre al liorz gand he zad-kaer. Enori a daole evez oh pep tra, evid anaoud an ardamez dre eno. Eun devez e savas abred hag ez eas d'al liorz ; an nor a oa digor hag houmañ diohtu ahano, ganti ar hleze he-devoa bet digand Morgan. Mond a ra da di eur miliner a oa eno tost hag e houlenn eur marh digantañ. Ar miliner a roas d'ar wreg yaouank eur hoz marh en-devoa eno er hraou hag hi ha mond war e gein ha yao kuit. Kaer he-devoa klask lakaad he marh da vond buan, ne ree pep kammed nemed koueza war e benn/

« Sed amañ eur c'hoari brao am-beus-me kavet amañ, eme ar briñsez, mar dalhan-me hemañ, ne din ket a-bell, feteiz ! Deport, emezi, aze zo eur pred glaz ; hag hi da ziskenn eno ha leuskel he marh er prad. Houmañ a ouie ervad petra ree ha ne vije ket bet eet euz ar gêr ma n'he-divije ket gouezet petra 'oa nerz he hleze-falh. Perhenn ar hleze-ze n'en-devoa nemed goulenn evid kaoud. Ar briñsez a anaveze an dra-ze hag a lavaras :

« Dre va hleze, ra ve amañ diohtu ar haerra marh a zo bet biskoaz ! »

Ha setu eno eur marh euz ar seurt na weler mui, dibr war gein ha kabestr arhant en e benn. Ar briñsez a bign war e gein ha kuit. Ne oe ket pell ma en em gavas el leh ma'z edo he fried. Houmañ, ar briñsez-mañ, evid mired na vije anavezet gand den, a oa gwisket evel eur bezeler kaer. An diou arme a oa an eil dirag eben ha c'hoari a-zevri-beo a oa ganto. Koueza a ree tud he fried evel kelien, ha kaer o-devoa klask stourm hag herzel ouz o enebourien, ne oant seurt-Doue dezo. Neuze ar briñsez a lamm war he marh, e-kreiz an emgann ruz ; tenna a ra he hleze

hag evel eur falher e-kreiz eur prad ne dennas eun alanad, ken a oe lakaet a-stok ganti eur hard euz ar Zaozon, an hanter pe war-dro euz ar re a zalhe penn ouz mab roue an Hiberni. Hemañ hag e zoudarded koulskoude ne choment ket a-dreg kennebeud. Lammad a reont, evel en taoliou kenta, ha kaer o-devoa evelato, ar Zaozon a stoke anezo, ha beh o-devoa an Hibernied o hounid warnezo. Ar priñs yaouank, o weled pe labour a oa digor, a zered evel eun taro gouez da deurka ar Zaozon. Kaoud a reas harp d'e gernel⁵ ha d'e daoliou hag anez e wreg en divije ranket koll ha tenna a-gil ; greet e oa adarre o stal d'e dud, pa en em gavas c'hoaz ar brezeler yaouank (ar briñsez eo e oa hennez adarre), da harpa anezo evid an eil gwech. Tost d'an hanter euz ar re a chome a oe lazetañ c'hoaz, hag evelato dre ma laze anezo, ar re all, evel moh-gouez, ne dehent ket en e raog.

Mab roue an Hiberni a lavaras da lod euz e dud ober an dro d'ar brezeler yaouank ha derhel anezañ er penn kenta, evid ma hellje dond da anaoud piou e oa. Kaer o-devoe klask dond a-benn a gement-se, tehed a eure hemañ euz o daouarn ha mond kuit heb na ouient e pe leh. Neuze priñs an Hiberni a stagas eur wech c'hoaz gand ar Zaozon a oa dirazañ ; kalon a-walh en-devoa hemañ, hag e dud ivez, ma vije bet hanter anezo d'ar re all ; pegement bennag ma oa bet lazetañ d'ar Zaozon marteze ouspenn an diou drederenn wella euz o zud ; ar re a oa beo c'hoaz a oa anezo muioh evid euz an Hibernied.

Neuze ar brezeler a zistro eur wech c'hoaz da staga gand ar Zaozon ; an dro-mañ eo an diweza dezo, rag dre ma'z ee hemañ a-raog, ne weled a-gleiz hag a-zehou nemed ar pennou o tistaga, an dud o koueza hag ar gwad o poullada ken don, ma oa ruz-glaou bruched marh braz ar brezeler. Spontuz hag euzuz e oa gweled kemend all a dud oh en em laza, kleved eun trouz hag a lakaje kalonou mammou da frailla en o hreiz. Perag an dud, pa o-deus skiant, n'int-i evid en em gleved etrezo, hep dond d'en em laza, gwasoh evid al loened gouez ? Allaz netra ! e-pad ma vezo daou zen beo ha pa ve unan anzo en eur penn euz ar bed hag egile er penn all, atao e vezo brezel ganto, mar gellont.

En dro-mañ ar Zaozon a oa bet flemmet ken don gand ar brezeler, ma rankjont goulenn ar peoh. Red mad e oa dezo, rag kement den a vrezel a oa e Bro-Zaoz a oa deut d'an Hiberni, o kredi, emezo, e teuje ganto en distro kement vad a oa e-barz. Eun distro gaer o-devoe, ha mad e oe greet dezo ; biskoaz den ne oe paket evel ar re-mañ a rankas leuskel o hroheñ eno da zehi betek ar varn. 'Hed eul leo hag ouspenn an douar a oa goloet gand korvou ar Zaozon. Gwad saoz, a lavar darn 'zo, ne deo ket mad da drempa an douar, o veza ma sao diwarnañ loustoni ha giziou fall e-leiz. Mad pe fall, a-walh e oa bet skuillet a wad eno ; a-walh, ken a dride kalonou an Hibernied oll.

Greet ar peoh bremañ, ar priñs yaouank en-devoa mall da zistrei da weled e bried ; laouen e oa, o weled e oa bet treh. Eun dra a oa evelato hag a ree poan dezañ, hag an dra-ze n'en-devoa ket gallet anaoud piou e oa ar brezeler en-devoa greet kemend-all a vad dezañ ha d'e dud. An dro ziweza ma oa bet hennez treh d'ar Zaozon, ar priñs yaouank en-devoa gallet tostaad ha komz outañ ; goulenn a reas piou e oa.

« Ha forz 'zo deoh, emezañ, piou on-me ! Ne veh ket tamm ebed gwelloh evid gouzoud va ano. Treh oh, bezit laouen ; me am-boa bet kevridi da rei kennerz deoh, bezit laouen ; ha roet am-beus. Setu zo a-walh. »

« Ne deo ket, eme ar priñs, a zistag neuze e groaz diouz e vruched hag a ro anezi dezañ evid diskouez e galon vad. »

Egile a gemeras ar groaz ha kuit ahano ganti, heb lavared ger.

Ar brezeler-mañ, a oar an oll piou eo, ne oe ket pell evid bale d'ar gêr, ha kredi a hellit ne chomas ket da hoari en hent. En em gavet en distro dirag ar prad, e peleh e oa bet lakaet marh koz ar miliner da beuri, ar briñsez yaouank, rag hi eo, a oe souezet o weled e oa deut ken lard ha ma oa treud a-raog, ken en-devoe beh e berheñ ouz he anaoud, pa en em gavas er gêr. Bremañ houmañ, goude trugarekaad ar miliner, a yeas ahano buan d'al lez. Pa oa en em gavet

⁵ gernel ?

gand he zad-kaer a oa nehet eur pennad mad a oa ganti, hemañ, e feiz, a oe laouen ouz he gweled hag a houlennas e pe leh e oa bet keid all.

« Eun devez bennag ‘zo, emezi, e oan bet eet da ober eur bale el liorz, hag o veza kavet digor an nor, ez ejon er hoad a zo tost aze, ha pa glaskjon an hent da zond er-mêz, kaer am-boe klask, ne gaven hent ebed ; hirio hepken eo em-beus gallet dond er-mêz euz ar hoad ha distrei d’al lez. »

« Mad az-peus greet, eme ar Roue koz, rag ma’z-pije daleet muioh, da bried a vije en em gavet er gêr en da raog, ha me neuze am-bije klevet trouz gantañ, ha ne vije bet heb abeg, p’en-devoa lavaret din da ziwall. »

« Mad, mad, va zad, list an trouz-se bremañ ha bezom laouen, mar deo gwir am-beus klevet eo greet ar peoh. »

« Eo, da, eme ar Roue koz, greet eo ; da bried en-deus skrivet din an dra-ze war al lizer-mañ ; sell hag e weli ; evidout eo kement ha muioh zoken eged na deo evidon-me. Ar gwella zo eo yah, a-drugarez Doue ! Dioh ma lavar, e vezo distro a-benn e-verr da noz, pe warhoaz da ziwezata. »

« Mall am-beus, emezi, da weled anezañ ha da gleved gantañ an taoliou kaer a zo bet greet, hag evid doare ez eus bet, rag ano a zo gantañ, war e lizer, diwar-benn eur brezeler ne deus⁶ ket kalz eveltañ. »

Ne oa ket a-veh lavaret mad ar homzou-mañ ganti, ma en em gavas eur hannad da zegas ar helou ez edo tost mab ar roue. Ar Roue koz hag e verh-kaer a ya d’e ziambroug ; ne oent ket pell ma en em gavjont gantañ. Distrei a reont o-zri d’al lez. E-pad ma’z edont gand koan, merh-kaer ar roue a houlennas ouz he fried piou e oa hennez, ar brezeler braz-se, a oa ano anezañ war e lizer, hag en-devoa greet taoliou ker kaer, a lavare ?

« E feiz, eme ar priñs, diêz e ve din lavared piou eo, pa ne ouzon va-unan ; goulennet a-walh am-beus e ano, eñ avad ne falveze ket dezañ e vije anavezet gand den, evid doare. Ne gav ket din e ve euz ar vro-mañ, rag ne anavezan den ebed dre amañ a-gement a ve ker kreñv ha ma’z eo. »

Ar wreg yaouank a ra an neuz da veza souezet, sellad a ra ouz he fried hag en eur zelled e wel, evel kement hini a zo eno, n’ema mui e groaz ouz e vruched gantañ.

« Arsa, emezi, petra ho-peus-hu greet euz ho kroaz ? pe gollet pe betra eo ganeoh ? »

« Red eo ma ve », eme mab ar roue, ne felle ket dezañ lavared ar wirionez war gement-mañ. « Tizet eo bet, me ‘oar vad, gand eun taol goaf pe eun taol kleze bennag e-kreiz an emgann, ha neuze eo kouezet ha kollet heb gouzoud din. »

« Diwallit, va fried, eme ar wreg yaouank, na ve gaou a lavarfeh ; roet eo ho-peus anezi da unan bennag ha marteze houmañ eo », emezi, o tenna euz he godell hag o tiskouez dezañ ar groaz he-devoa bet digantañ.

« Gwir eo, eme mab ar roue, honnez eo va hroaz, ha penaoz ho-peus bet anezi ? »

« Penaoz, emezi, em-bije-me bet gallet he haoud, ma n’ho-pije ket c’hwî roet anezi din ? »

Neuze ar priñs hag ar re all a oa eno koulz hag ar Roue koz e-unan a anavezaz ervad e oa hi eo a oa bet eet d’an emgann hag he-devoa bet greet an taoliou kaer a oa ano anezo war al lizer. Mab ar roue a zavas diohtu dioh taol da bokad d’e bried dirag an oll.

Ar wreg yaouank a lavaras neuze :

« Mar doh bet treh ha m’em-beus-me greet eur vad bennag deoh ez eo, kredit ervad, dre nerz ar hleze-falh a oa ganen. Ar hleze-ze ne harz den na tra outañ, pa vez ar gwir gand an hini a zoug anezañ. Bet em-beus eñ digand Morgan, hag hervez am-beus klevet ganti ne deo bet beteg-henn nemed da unan euz ar vrezelerien vrasa a zo bet biskoaz ; roet e oa bet dezañ gand Marzin. Deoh-hu, va fried, e roan anezañ bremañ ; dalhit dezañ hag ar Zaoz birviken ne vezo evidoh ; arabad eo e ve kollet, rag klevit mad :c’hoari a ranko c’hoaz ha c’hoari stard a-eneb ar Zaozon, a-benn e-leiz a vloaveziou amañ. Ya, emezi, eun amzer a dle beza e vezint

⁶ ne deus : n’ez eus

kaset euz ar vro pe lazet, unan a zaou. Euz ar pevar avel e savo an dud en o eneb ; ar brini gouez a nijo hag a grio, bodet a-vandenn a-zivoud ar Zaozon astennet maro a-steiou⁷ ; dispenn a raint anezo tamm amañ, tamm a-hont. Dalhit mad d'am homzou, ne deo gevier int ; klevet em-beus ar pezh a lavaran amañ, pa'z edon el lez kristal e goueled ar mor gand Morgan he-unan. »

Goude-ze, e-pad ma vevas mab roue Hiberni hag e bried, ar Zaozon ne deujont ket eur wech 'zo-mui-ken da glask netra en o bro. Mad a rejont, rag o ler en-divije damantet. Ne oant ket heb gouzoud an dra-ze ha n'o-devoa ket ankounac'haet ar gwall lamm a oa bet distaget diouto gand Merh Vreiz-Izel. Tud ar vro-ze a zo gwad dindan o ivinou, ha n'eo ket Saozon fall a rafe da verhed Breiz zoken tehed birviken en o raog.

Evel am-beus klevet gand va zud koz, am-beus lavaret deoh ; pa ne deus⁸ netra ebed ken, lakaom peb a gornad butun bremañ !

E porz Kernok, en Enez-Vaz, d'an 29 a viz Du 1869.

Notenn gand Embann an Hirwaz : iskiz eo skrid Milin.

⁷ a-steiou : ?

⁸ ne deus : n'ez eus